

Нерівномірність оборонних витрат серед країн-членів альянсу: виклики в умовах розширення

У статті проведено теоретико-методологічне обґрунтування та емпіричний аналіз нерівномірності оборонних витрат серед країн-членів НАТО в умовах розширення Альянсу, зокрема в аспектах справедливого розподілу фінансового навантаження, інституційної відповідальності держав-учасниць та впливу асиметрій на ефективність функціонування системи колективної безпеки. Визначено значну асиметрію у внесках країн-членів, що зумовлює постійні політичні дебати навколо питань «справедливого розподілу тягаря» та ефективності функціонування поточної моделі фінансування. Досліджено ключові віхи розширення НАТО, починаючи з першого етапу масштабного розширення у 1999 році. Визначено, що вступ нових членів вимагав адаптації до фінансових стандартів НАТО, зокрема перегляду структур оборонного фінансування, модернізації збройних сил та досягнення узгоджених бюджетних орієнтирів. Проаналізовано оборонні витрати країн НАТО у % до ВВП у 2024 р. Визначено, що значна кількість держав-членів НАТО, передусім із Центральної та Східної Європи, демонструють відносно низькі абсолютні обсяги оборонних витрат порівняно з провідними західними союзниками. Розраховано динаміку витрат США, Європи і Канади на оборону у 2014–2024 рр. та розмір загальних витрат країн-членів НАТО на оборону у 2024 р.

Ключові слова: НАТО; оборонні витрати; фінансове навантаження; бюджетні надходження; оборонний бюджет.

Актуальність теми. Нова фаза геополітичної напруги, спричинена повномасштабною агресією російської федерації проти України, глибоко трансформувала стратегічну обстановку в євроатлантичному регіоні. Ці події не лише повернули НАТО до парадигми стримування та колективної оборони, а й вивели на передній план питання ресурсної мобілізації, стійкості союзних бюджетів і фінансової відповідальності кожного з учасників Альянсу. Водночас, розширення НАТО за рахунок нових країн-членів на тлі гібридних, кібернетичних і військово-економічних загроз суттєво ускладнило узгодження інтересів у межах спільної фінансово-оборонної політики. Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри політичну єдність та зростання оборонних витрат у багатьох державах-членах, спостерігається суттєва асиметрія у виконанні зобов'язань щодо фінансування спільної оборони. Ця нерівномірність, як у частці витрат ВВП, так і в абсолютних показниках, створює ризики розбалансування безпекової архітектури Альянсу, знижує рівень взаємної довіри та стратегічної передбачуваності, а також ставить під сумнів сталість колективної безпеки у довгостроковій перспективі.

Більш того, в умовах масштабних викликів, враховуючи кіберзагрози, дезінформаційні кампанії, енергетичний шантаж, міграційний тиск та необхідність відновлення воєнно-промислового потенціалу, питання справедливого, адаптивного й ефективного розподілу фінансового навантаження стає критичним не лише для функціонування НАТО, а й для збереження його стратегічної цілісності. Зростаючий тиск на національні бюджети вимагає від країн-членів не лише виконання формальних зобов'язань, а й переосмислення логіки і принципів бюджетної солідарності у колективній системі оборони.

Особливої уваги набуває ситуація в нових та східноєвропейських членах Альянсу, які, попри підвищений рівень загроз, часто не мають достатніх фінансових чи інституційних можливостей для участі в дороговартісних програмах озброєння, інновацій або логістики. Таким чином, дослідження нерівномірності оборонних витрат та її наслідків в умовах розширення НАТО є не лише теоретично значущим, а й практично важливим для розробки нових фінансових підходів до забезпечення колективної безпеки та стійкості всього євроатлантичного простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Питання фінансової взаємодії в межах НАТО традиційно розглядається через призму теорії публічних благ. У працях М.Олсона [1] сформульовано концепт «безплатного користування», згідно з яким країни з меншими витратами можуть отримувати вигоди від колективної безпеки без належного внеску. Ця теорія заклала підґрунтя для подальших емпіричних досліджень, серед яких праці Т.Сандлера та У.Мердока [2], які показали, що асиметрія внесків є системною проблемою багатосторонніх оборонних альянсів. Політична воля держав-членів до витрат на оборону значною мірою визначається внутрішньою політикою та бюджетними пріоритетами, що доводять Г.Біннендайк і Д.Гамільтон [3], аналізуючи зниження оборонних витрат низки західноєвропейських країн після 1991 р.

У вітчизняному науковому дискурсі питання фінансування в умовах участі у міжнародних союзах піднімаються у працях Д.Грицишена, І.Абрамової [4], О.Птащенко, О.Десятнюк, А.Крисоватого, О.Кириленко [5], О.Булатової, О.Захарова, О.Карпенка [6] тощо. Попри значну кількість досліджень з проблематики розподілу оборонних витрат, аспекти фінансової справедливості в НАТО залишаються недостатньо розробленими, що вказує на актуальність та своєчасність цього дослідження.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування та емпіричний аналіз нерівномірності оборонних витрат серед країн-членів НАТО в умовах розширення Альянсу, зокрема в аспектах справедливого розподілу фінансового навантаження, інституційної відповідальності держав-учасниць та впливу асиметрій на ефективність функціонування системи колективної безпеки. У межах дослідження передбачено виявлення ключових причин дисбалансів, оцінку динаміки оборонних бюджетів окремих країн, а також формулювання стратегічних орієнтирів для підвищення фінансової збалансованості Альянсу в контексті його геополітичної трансформації.

Викладення основного матеріалу. Фінансування НАТО базується на поєднанні національних витрат країн-членів на оборону та спільного бюджету, що охоплює цивільний і військовий компоненти, а також Програму інвестицій у сферу безпеки (NSIP). Проте на практиці спостерігається значна асиметрія у внесках країн-членів, що зумовлює постійні політичні дебати навколо питань «справедливого розподілу тягаря» та ефективності функціонування поточної моделі фінансування. Зокрема, основне фінансове навантаження традиційно припадає на економічно найпотужніших членів Альянсу, тоді як окремі держави демонструють хронічно низький рівень оборонних витрат, що викликає занепокоєння з боку стратегічних партнерів.

Ця ситуація набуває особливої актуальності в умовах масштабного розширення НАТО, яке відбулося упродовж останніх трьох десятиліть. Із моменту заснування Альянсу в 1949 р., до складу якого увійшло 12 країн, структура членства зазнала суттєвих змін. Після завершення холодної війни процес розширення НАТО набув системного характеру, що зумовило глибоку трансформацію як політичної, так і фінансової архітектури організації. Перший етап масштабного розширення відбувся у 1999 р., коли до Альянсу приєдналися Польща, Чехія та Угорщина. У 2004 р. відбулося найбільше одночасне розширення – до організації вступили Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія. У подальші роки НАТО продовжило зміцнювати свою присутність на Балканах: у 2009 р. були прийняті Албанія та Хорватія, у 2017 р. – Чорногорія, а у 2020 р. – Північна Македонія. Новий імпульс геополітичній інтеграції надала повномасштабна агресія російської федерації проти України, унаслідок чого до Альянсу в 2023 р. приєдналася Фінляндія, а в 2024 р. – Швеція (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Ключові віхи розширення НАТО

Дата	Подія
1	2
4 квітня 1949 р.	Підписання Північноатлантичного договору 12 країнами-засновниками: Бельгією, Канадою, Данією, Францією, Ісландією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Португалією, Великою Британією та Сполученими Штатами. Ст. 10 Договору закладає основу для «політики відкритих дверей» НАТО
18 лютого 1952 р.	Приєднання Греції та Туреччини
6 травня 1955 р.	Приєднання Федеративної Республіки Німеччина
30 травня 1982 р.	Іспанія приєднується до Альянсу (і до інтегрованої військової структури у 1998 р.)
Жовтень 1990 р.	З возз'єднанням Німеччини нові німецькі землі на сході стають частиною НАТО
Січень 1994 р.	На Брюссельському саміті лідери країн Альянсу підтвердили, що НАТО залишається відкритим для членства інших європейських країн
28 вересня 1995 р.	Публікація дослідження НАТО щодо розширення
8–9 липня 1997 р.	На Мадридському саміті три країни-партнери – Чехія, Угорщина та Польща – отримали запрошення розпочати переговори про вступ
12 березня 1999 р.	Вступ Чехії, Угорщини та Польщі, в результаті чого кількість членів Альянсу сягнула 19
23–25 квітня 1999 р.	Запуск Плану дій щодо членства (MAP) на Вашингтонському саміті. (До MAP приєднуються Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія)
14 травня 2002 р.	Міністри закордонних справ країн НАТО офіційно оголошують про участь Хорватії в Плані дій у складі НАТО (MAP) на своїй зустрічі в Рейк'явіку, Ісландія
Травень 2002 р.	Президент Леонід Кучма оголошує про мету України стати членом НАТО
21–22 листопада 2002 р.	На Празькому саміті сім країн-партнерів – Болгарію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину та Словенію – запросили розпочати переговори про вступ
26 березня 2003 р.	Підписання Протоколів про приєднання семи запрошених сторін
29 березня 2004 р.	Приєднання Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччини та Словенії

Закінчення табл. 1

1	2
21 квітня 2005 р.	Започаткування Інтенсифікованого діалогу щодо прагнень України до членства в НАТО та пов'язаних з цим реформ на неформальній зустрічі міністрів закордонних справ у Вільнюсі, Литва
21 вересня 2006 р.	Міністри закордонних справ країн НАТО в Нью-Йорку оголошують про рішення запропонувати Грузії Інтенсифікований діалог
2–4 квітня 2008 р.	На Бухарестському саміті лідери країн Альянсу запрошують Албанію та Хорватію розпочати переговори про вступ; запевняють Північну Македонію – країну, відому на той час як колишня Югославська Республіка Македонія – що її запросять, як тільки буде досягнуто вирішення питання назви країни з Грецією; запрошують Боснію і Герцеговину та Чорногорію розпочати Інтенсифікований діалог; та погоджуються, що Грузія та Україна стануть членами в майбутньому
9 липня 2008 р.	Підписано протоколи про вступ Албанії та Хорватії. Міністри закордонних справ країн Альянсу погоджуються, що Грузія має розробити Щорічну національну програму під егідою Комісії НАТО–Грузія
1 квітня 2009 р.	Приєднання Албанії та Хорватії
4 грудня 2009 р.	Міністри закордонних справ країн НАТО запрошують Чорногорію приєднатися до Плану дій щодо членства (МАР)
22 квітня 2010 р.	Міністри закордонних справ країн НАТО запрошують Боснію та Герцеговину приєднатися до Плану дій щодо членства (МАР)
2 грудня 2015 р.	Міністри закордонних справ країн НАТО на зустрічі в Брюсселі запрошують Чорногорію розпочати переговори про вступ до Альянсу, заохочуючи водночас подальший прогрес у реформах, особливо у сфері верховенства права. У заяві щодо політики «відкритих дверей» НАТО міністри закликають Боснію і Герцеговину провести реформи, необхідні для реалізації країною своїх євроатлантичних прагнень та активізації участі в Плані дій щодо членства (МАР). Міністри також підтверджують свої рішення, прийняті в Бухаресті, та наступні рішення щодо Грузії, вітаючи прогрес, досягнутий країною у зближенні з Альянсом, та висловлюючи свою рішучість активізувати підтримку Грузії
19 травня 2016 р.	Міністри країн Альянсу підписують Протокол про вступ, після чого Чорногорія отримує статус «запрошеної» країни та починає відвідувати засідання Північноатлантичної ради та інші засідання НАТО
5 червня 2017 р.	Вступ Чорногорії
11 липня 2018 р.	На Брюссельському саміті, після історичної угоди між Афінами та Скоп'є щодо вирішення питання назви, лідери країн Альянсу запрошують уряд у Скоп'є розпочати переговори про вступ до НАТО. Повне виконання угоди щодо вирішення питання назви є умовою успішного завершення процесу вступу
5 грудня 2018 р.	Міністри закордонних справ країн Альянсу вирішують, що НАТО готове прийняти подання першої Річної національної програми Боснії та Герцеговини в рамках Плану дій у сфері громадського розвитку (МАР)
6 лютого 2019 р.	Союзники підписали Протокол про вступ Республіки Північна Македонія, після чого країна бере участь у заходах НАТО як запрошена держава
15 лютого 2019 р.	Республіка Північна Македонія офіційно визнана під своєю конституційною назвою після повного виконання угоди між Афінами та Скоп'є
27 березня 2020 р.	Приєднання Республіки Північна Македонія
18 травня 2022 р.	На зустрічі з колишнім Генеральним секретарем Єнсом Столтенбергом у штаб-квартирі НАТО Фінляндія та Швеція одночасно подали свої офіційні листи-заявки на вступ до Альянсу
29–30 червня 2022 р.	Глави держав та урядів Фінляндії, Грузії, Швеції та України, а також міністр оборони Боснії та Герцеговини взяли участь у саміті НАТО в Мадриді. НАТО підтвердило свою відданість «політиці відкритих дверей», офіційно запрошуючи Фінляндію та Швецію стати членами НАТО та обіцяючи посилити підтримку Боснії та Герцеговини, Грузії та України
4 липня 2022 р.	Фінляндія та Швеція завершують переговори про вступ у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі
5 липня 2022 р.	Союзники підписують Протоколи про вступ Фінляндії та Швеції, що робить їх офіційними запрошеними країнами
4 квітня 2023 р.	Приєднання Фінляндії
7 березня 2024 р.	Приєднання Швеції

Джерело: побудовано автором на основі [8, 9]

Розширення Північноатлантичного альянсу супроводжувалося не лише геополітичними трансформаціями, але й суттєвими фінансовими наслідками для його учасників. Вступ нових членів вимагав адаптації до фінансових стандартів НАТО, зокрема перегляду структур оборонного фінансування, модернізації збройних сил та досягнення узгоджених бюджетних орієнтирів. Зміна безпекового ландшафту після 2014 р., зокрема анексія Криму російською федерацією, стала каталізатором для суттєвого перегляду оборонної політики НАТО. Саме на Уельському саміті того ж року країни-члени підтвердили зобов'язання досягти мінімального рівня оборонних витрат у 2 % ВВП. Цей показник був закріплений як офіційна мета у сфері фінансової відповідальності за колективну безпеку. Втім, попри політичні декларації та зростання загроз, динаміка фактичного виконання цього зобов'язання виявилася нерівномірною.

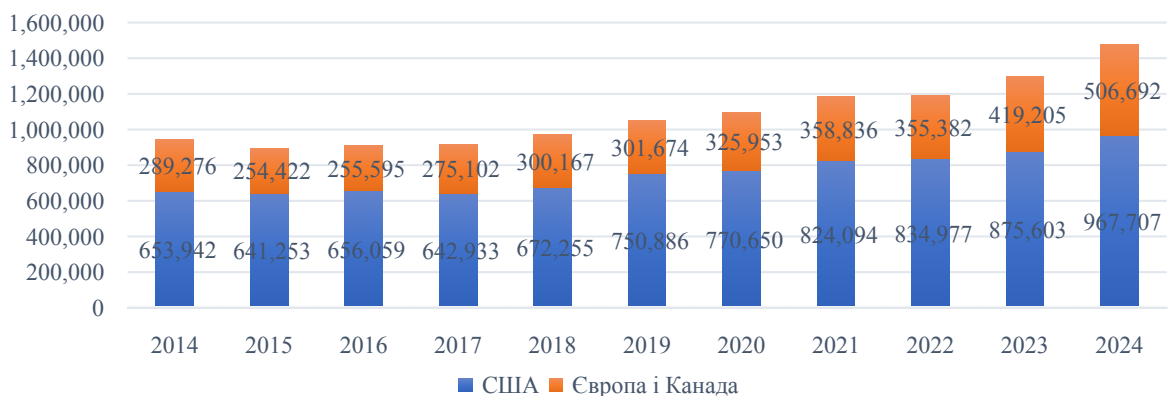
Станом на 2024 р., за офіційними даними Північноатлантичного альянсу, лише 23 із 32 держав-членів досягли визначеного рівня оборонних витрат у 2 % від валового внутрішнього продукту. Інші країни, передусім частина європейських членів НАТО, продовжували демонструвати повільні темпи зростання оборонного фінансування, що знову актуалізувало проблему «справедливого розподілу тягаря» всередині Альянсу (рис. 1) [10].

Джерело: побудовано автором на платформі BING [11]

Рис. 1. Оборонні витрати країн НАТО у % до ВВП у 2024 р.

Така ситуація породжує напругу в межах НАТО, оскільки країни, які забезпечують основний обсяг фінансових і військових ресурсів (насамперед США, Польща, Естонія, Литва, Велика Британія), висловлюють занепокоєння через неспівмірну участь окремих союзників у забезпеченні колективної безпеки. Крім того, нерівномірність фінансування поглиблюється економічною гетерогенністю серед членів. У той час як США забезпечують понад 70 % усіх оборонних витрат Альянсу (при частці в сукупному ВВП НАТО приблизно 50 %), низка країн (наприклад, Бельгія, Іспанія, Люксембург) демонструють значно нижчі показники, що не корелює з їхньою економічною потужністю [11]. Подібне становище підриває довіру до моделі солідарної безпеки та створює передумови до перегляду принципів функціонування спільного бюджету, зокрема в частині механізмів корекції фінансової участі на основі оцінювання оборонної спроможності.

Аналіз структури витрат Альянсу засвідчує, що США є абсолютним лідером за обсягами фінансування, їхній оборонний бюджет у 2024 р. перевищив 967 млрд дол. США, що становило понад 70 % сукупних витрат усіх країн НАТО. За ними з великим відривом слідують Німеччина (97,6 млрд дол. США), Велика Британія (82,1 млрд дол. США) та Франція (64,3 млрд дол. США). Разом ці чотири країни забезпечують понад 80 % загального оборонного бюджету Альянсу (рис. 2).

Джерело: побудовано на основі даних [11]

Рис. 2. Динаміка витрат США, Європи і Канади на оборону у 2014–2024 рр., у млн дол. США

Значна кількість держав-членів НАТО, передусім із Центральної та Східної Європи, демонструють відносно низькі абсолютні обсяги оборонних витрат порівняно з провідними західними союзниками. Водночас, слід зазначити, що ці країни у переважній більшості випадків забезпечують виконання рекомендацій Північноатлантичного альянсу щодо обсягів національного фінансування сектору оборони [12]. Наведене співвідношення, низькі абсолютні витрати за умов досягнення відносного показника у 2 % ВВП, вказує на структурну особливість фінансової архітектури НАТО в умовах розширення. Воно засвідчує, з одного боку, високий рівень політичної відповідальності нових союзників,

а з іншого – потребу в інституціоналізації більш збалансованих підходів до розподілу фінансового навантаження між державами-членами (рис. 3).

Джерело: побудовано автором на платформі BING [11]

Рис. 3. Загальні витрати країн-членів НАТО на оборону у 2024 р., у млн дол. США

Крім того, динаміка виконання так званого критерію «2/20», тобто 2 % ВВП на оборону і 20 % цих витрат на модернізацію та закупівлю озброєння, демонструє загальну тенденцію до посилення ролі Східного флангу НАТО в архітектурі Альянсу.

Науковці та провідні аналітичні центри, на тлі зростання загроз з боку російської федерації, наголошують на необхідності перегляду традиційного підходу до оцінювання оборонних витрат. Так, дослідники Центру стратегічних і міжнародних досліджень К.Макінніс та Д.Фата обґрунтовують доцільність переходу від концепції «справедливого розподілу оборонного тягаря» до концепції «розподілу відповідальності», яка враховує не лише фінансові витрати, але й реальні зобов'язання держав у межах колективної безпеки, участь у спільних місіях, внесок у стратегічну мобільність, логістику та інформаційне забезпечення [13]. У свою чергу, фахівці Атлантичної ради ЄС В.Зенелі та Ф.Дікінсон зазначають, що питання асиметрії не обмежується лише відхиленням від фінансових орієнтирів НАТО. На їхню думку, до оцінки внеску держав варто враховувати «...індикатори участі в операціях, інвестицій у науково-технологічне переоснащення, забезпечення кіберзахисту та розвиток інтегрованих спроможностей реагування» [14].

Дослідники корпорації RAND К.Меллорі, Дж.Германович та інші пропонують, для визначення розміру внеску до бюджету НАТО, використовувати індекс комплексної участі держав-членів, який базується не лише на обсягах виділених коштів, але й враховує якість управління ресурсами, співвідношення витрат до фактичної оборонної спроможності, внесок у спільні оперативні місії та інноваційні ініціативи [15]. Окрім того, варто враховувати й внутрішньополітичні обмеження держав, зокрема, баланс між оборонним фінансуванням та соціальними витратами. Як підкреслюють Д.Шахін та Дж. де Век, «...у більшості країн Європи зберігається протиставлення «зброї» та «масла», що актуалізує потребу у виробленні збалансованої фіскальної моделі фінансування сектору безпеки, яка б не підірвала соціальну стабільність» [15].

Таким чином, асиметрія оборонного фінансування в межах НАТО є не лише техніко-бюджетним, а й стратегічним і політичним викликом. Її подолання потребує інституціоналізації нових критеріїв оцінювання національного внеску, що враховуватимуть якісні характеристики участі, зміцнення прозорості у формуванні оборонного бюджету, посилення солідарності між державами-членами шляхом розширення інтеграції в інноваційні сфери оборони та спільного реагування на новітні загрози. У результаті, як зауважує М.Де Андреїс, «...подолання асиметрії оборонного фінансування в НАТО потребує трансформації так званої «культури витрат» з простої дисципліни по витраті 2 % ВВП до комплексного підходу, що поєднує обсяг + якість + сталість + солідарність». Така модель має стати новим стандартом у середньостроковій перспективі, особливо в умовах поглиблення реагування на російську агресію та посилення оборонних викликів глобального характеру [16].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах загострення геополітичної ситуації та розширення НАТО нерівномірність оборонних витрат серед країн-членів стала системною проблемою, що посилює фінансову асиметрію всередині Альянсу та ускладнює досягнення спільної стратегічної мети – ефективного стримування загроз і забезпечення колективної оборони. Аналіз витрат за критерієм 2 % ВВП показує, що більшість нових членів Альянсу демонструють формальне дотримання цього показника, тоді як старі країни-члени, особливо деякі економічно розвинені держави, виконують свої зобов'язання вище цільового рівня, що підірвує принципи солідарності та рівноправної участі.

У статті доведено, що така нерівномірність зумовлена поєднанням внутрішніх бюджетних обмежень, політичної волі, структурної залежності від військово-промислових комплексів інших країн, а також відмінностями у національних стратегічних культурах. Ці фактори знижують ефективність централізованого фінансування оборонної політики НАТО, унеможливають повноцінну реалізацію довгострокових ініціатив та створюють ризики недостатнього ресурсного забезпечення східного флангу Альянсу, що особливо актуально на тлі війни в Україні.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано доцільність переходу до більш гнучкої та адаптивної моделі розподілу оборонних витрат, що враховувала б не лише абсолютні показники ВВП, а й реальні загрози, географічне положення, оборонні потреби та рівень участі у колективних місіях НАТО. Також запропоновано розглянути можливість інституціоналізації нових фінансових інструментів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості Альянсу, зокрема через багаторічні оборонні фонди, спільні інноваційні платформи та механізми компенсації країнам, що несуть підвищене навантаження в умовах гібридних загроз.

Список використаної літератури:

1. Olson M. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups / M. Olson. – Cambridge : Harvard University Press, 1965. – 176 p. DOI: 10.1007/978-3-658-13213-2_53.
2. Sandler T. Nash-Cournot or Lindahl Behavior?: An Empirical Test for the NATO Allies / T. Sandler, J.C. Murdoch // Quarterly Journal of Economics. – 1990. – Vol. 105 (4). – P. 875–894.
3. Binnendijk H. Strategic Responsibility: Rebalancing European and Transatlantic Defense / H. Binnendijk, D.S. Hamilton. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.brookings.edu/articles/strategic-responsibility-rebalancing-european-and-trans-atlantic-defense/>.
4. Грицишен Д.О. Міжнародні імперативи фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад / Д.О. Грицишен, І.В. Абрамова // Проблеми економіки. – 2024. – № 2. – С. 31–38. DOI: 10.32983/2222-0712-2024-2-31-38.
5. Financial Security in the Conditions of Globalization: Strategies and Mechanisms for the Protection of National Interests / O. Desyatnyuk, A. Krysovaty, O. Ptashchenko, O. Kyrylenko // Econ. Aff. – 2024. – Vol. 69 (Special Issue). – P. 261–268 [Electronic resource]. – Access mode : <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n1z1.pdf>.
6. Економічна безпека країн в умовах сучасних глобальних трансформації: виклики, загрози, ризики / О.В. Булатова, О.В. Захарова, О.І. Карпенко, Е.В. Федоров ; за заг. ред. д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Київ : МДУ, 2024. – 290 с.
7. Member Countries / NATO. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm.
8. Enlargement and Article 10 / NATO [Electronic resource]. – Access mode : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm?.
9. NATO. – 2025 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/statistics/1293471/nato-members-timeline/>.
10. NATO at 75: Burden Sharing in a New Era of Collective Defence / NATO. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.nato.int>.
11. NATO [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/statistics/1293314/nato-defense-spending-share-gdp/>.
12. Wales Summit Declaration / NATO. – 2014, 4 September [Electronic resource]. – Access mode : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.
13. McInnis K. From Burden Sharing to Responsibility Sharing / K. McInnis, D. Fata // CSIS. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.csis.org/analysis/burden-sharing-responsibility-sharing>.
14. Rethinking the NATO burden-sharing debate / Atlantic Council. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/rethinking-the-nato-burden-sharing-debate>.
15. Burdensharing and Its Discontents: Understanding and Optimizing Allied Contributions to the Collective Defense. – Santa Monica, CA : RAND Corporation, 2024 [Electronic resource]. – Access mode : https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4189z1.html.
16. Markó B. The Green Peace Dividend: Effects of Militarization on Emissions and the Green Transition / B. Markó // arXiv preprint. – 2024, 29 Aug (Додатковий контекст щодо соціально-економічних зовнішніх ефектів оборонних витрат) [Electronic resource]. – Access mode : <https://arxiv.org/abs/2408.16419?>.

References:

1. Olson, M. (1965), *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Cambridge, 176 p., doi: 10.1007/978-3-658-13213-2_53.
2. Sandler, T. and Murdoch, J.C. (1990), «Nash-Cournot or Lindahl Behavior?: An Empirical Test for the NATO Allies», *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 105 (4), pp. 875–894.
3. Binnendijk, H. and Hamilton, D.S. (2021), «Strategic Responsibility: Rebalancing European and Transatlantic Defense», [Online], available at: <https://www.brookings.edu/articles/strategic-responsibility-rebalancing-european-and-trans-atlantic-defense/>
4. Hrytsyshen, D.O. and Abramova, I.V. (2024), «Mizhnarodni imperatyvy finansovoho zabezpechennia staloho rozvytku silskykh hromad», *Problemy ekonomiky*, No. 2, pp. 31–38, doi: 10.32983/2222-0712-2024-2-31-38.
5. Desyatnyuk, O., Krysovaty, A., Ptashchenko, O. and Kyrylenko, O. (2024), «Financial Security in the Conditions of Globalization: Strategies and Mechanisms for the Protection of National Interests», *Econ. Aff.*, Vol. 69 (Special Issue), pp. 261–268, [Online], available at: <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n1z1.pdf>
6. Bulatova, O.V., Zakharova, O.V., Karpenko, O.I. and Fedorov, E.V. (2024), *Ekonomichna bezpeka krain v umovakh suchasnykh hlobalnykh transformatsii: vyklyky, zahrozy, ryzyky*, in d.e.n., prof. Bulatova, O.V. (ed.), MDU, Kyiv, 290 p.
7. NATO (2024), *Member Countries*, [Online], available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm
8. NATO, *Enlargement and Article 10*, [Online], available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm?
9. NATO (2025), [Online], available at: <https://www.statista.com/statistics/1293471/nato-members-timeline/>
10. NATO (2023), *NATO at 75: Burden Sharing in a New Era of Collective Defence*, [Online], available at: <https://www.nato.int>
11. NATO, [Online], available at: <https://www.statista.com/statistics/1293314/nato-defense-spending-share-gdp/>
12. NATO (2014), *Wales Summit Declaration*, 4 September, [Online], available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
13. McInnis, K. and Fata, D. (2023), «From Burden Sharing to Responsibility Sharing», *CSIS*, [Online], available at: <https://www.csis.org/analysis/burden-sharing-responsibility-sharing>

14. Atlantic Council (2024), *Rethinking the NATO burden-sharing debate*, [Online], available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/rethinking-the-nato-burden-sharing-debate>
15. RAND Corporation (2024), *Burdensharing and Its Discontents: Understanding and Optimizing Allied Contributions to the Collective Defense*, Santa Monica, CA, [Online], available at: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4189z1.html
16. Markó, B. (2024), «The Green Peace Dividend: Effects of Militarization on Emissions and the Green Transition», *arXiv preprint*, 29 Aug. [Online], available at: <https://arxiv.org/abs/2408.16419>

Джигора Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка». <https://orcid.org/0000-0001-8490-3917>.

Наукові інтереси:

питання фінансового забезпечення національної безпеки держави та воєнно-економічного потенціалу НАТО.

Dzhyhora O.M.

Uneven defence spending among alliance member states: challenges in the context of enlargement

The article provides a theoretical and methodological justification and empirical analysis of the uneven distribution of defence spending among NATO member states in the context of the Alliance's expansion, particularly in terms of the fair distribution of the financial burden, the institutional responsibility of participating states, and the impact of asymmetries on the effectiveness of the collective security system. Significant asymmetry in member countries' contributions has been identified, leading to ongoing political debate on the issues of «fair burden sharing» and the effectiveness of the current financing model. Key milestones in NATO's expansion have been examined, starting with the first phase of large-scale expansion in 1999. It has been determined that the accession of new members required adaptation to NATO financial standards, in particular the revision of defence financing structures, the modernisation of armed forces and the achievement of agreed budgetary targets. The defence expenditure of NATO countries as a percentage of GDP in 2024 has been analysed. It has been determined that a significant number of NATO member states, primarily from Central and Eastern Europe, demonstrate relatively low absolute levels of defence spending compared to leading Western allies. The dynamics of defence spending in the United States, Europe and Canada in 2014–2024 have been calculated. The total defence spending of NATO member states in 2024 has been calculated.

Keywords: NATO; defence spending; financial burden; budget revenues; defence budget.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2025.